

Βιβλιογραφικές Παραπομπές

Πέτρος Γαλάνης

References

Abstract at the end of the article

Νοσηλεύτρια ΠΕ, MSc Δημόσιας Υγείας,
Διδάκτωρ Πανεπιστημίου Αθηνών

Εργαστήριο Οργάνωσης και Αξιολόγησης
Υπηρεσιών Υγείας, Τμήμα Νοσηλευτικής,
Πανεπιστήμιο Αθηνών, Αθήνα

Υποβλήθηκε: 20 Φεβρουαρίου 2013
Επανυποβλήθηκε: 21 Μαρτίου 2013
Εγκρίθηκε: 29 Μαρτίου 2013

Οι βιβλιογραφικές παραπομπές αποτελούν την πιο απλή και άμεση ένδειξη για την ποιότητα των άρθρων που υποβάλλονται στα περιοδικά. Για τον λόγο αυτόν, δώστε ιδιαίτερη προσοχή στη σωστή συγγραφή των βιβλιογραφικών παραπομπών του άρθρου σας, έτσι ώστε να βελτιώσετε την ποιότητά του και να αυξήσετε την πιθανότητα δημοσίευσής του. Επιπλέον, ακολουθήστε πιστά τις οδηγίες συγγραφής του περιοδικού στο οποίο πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας αναφορικά με τις βιβλιογραφικές παραπομπές. Συνήθως, η μη τήρηση των οδηγιών συγγραφής των περιοδικών συνοδεύεται και από άρθρα χαμηλής ποιότητας. Το σύστημα Vancouver είναι γνωστό και ως αριθμητικό σύστημα και εφαρμόζεται στα περισσότερα περιοδικά. Στην περίπτωση αυτή, οι βιβλιογραφικές παραπομπές αριθμούνται διαδοχικά σύμφωνα με τη σειρά με την οποία εμφανίζονται για πρώτη φορά στο κείμενο. Η διαδοχική αρίθμηση γίνεται με τη χρήση των αραβικών αριθμών. Στο τέλος του άρθρου, παρατίθεται η λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών σύμφωνα με τη σειρά με την οποία οι παραπομπές εμφανίστηκαν στο άρθρο. Στο σύστημα Harvard, για κάθε παραπομπή, παρατίθενται στο κείμενο του άρθρου τα ονόματα των συγγραφέων της παραπομπής και το έτος δημοσίευσής της. Στο τέλος του άρθρου, παρατίθεται η λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά των συγγραφέων. Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται αναφορικά με την τυποκλοπία, η οποία ορίζεται ως η κλοπή του συγγραφικού έργου ή των ιδεών ενός συγγραφέα και η παρουσίασή τους ως δικού σας έργου. Η παράφραση μερικώς μιας ολόκληρης πρότασης ή ακόμη και μιας ολόκληρης παραγράφου ενός συγγραφέα χωρίς την παράθεση της αντίστοιχης βιβλιογραφικής παραπομπής θεωρείται τυποκλοπία.

Λέξεις ευρετηρίου: βιβλιογραφική παραπομπή, σύστημα Harvard, σύστημα Vancouver, τυποκλοπία.

Εισαγωγή

Οι βιβλιογραφικές παραπομπές (references) αποτελούν την πιο απλή και άμεση ένδειξη για την ποιότητα των άρθρων που υποβάλλονται στα περιοδικά. Πιο συγκεκριμένα, οι εκδότες και οι κριτές μπορούν σχετικά εύκολα και άμεσα να ελέγξουν εάν οι βιβλιογραφικές παραπομπές ακολουθούν τις οδηγίες συγγραφής του περιοδικού. Επιπλέον, τα περισσότερα περιοδικά διαθέτουν ειδικό λογισμικό με το οποίο μπορεί

Υπεύθυνος αλληλογραφίας:

Πέτρος Γαλάνης
Δίκης 14, Τ.Κ. 15773, Αθήνα
Τηλ.: (210) 7781044, 6944387354
e-mail: pegalan@nurs.uoa.gr

να πραγματοποιηθεί αυτόματος έλεγχος των βιβλιογραφικών παραπομπών και να εντοπιστούν λάθη ή παραλείψεις αναφορικά με τα ονόματα των συγγραφέων, τους τίτλους των παραπομπών, τα ονόματα των περιοδικών, τους τόμους, το έτος έκδοσης και τις σελίδες των παραπομπών.

Δώστε ιδιαίτερη προσοχή στη σωστή συγγραφή των βιβλιογραφικών παραπομπών του άρθρου σας, έτσι ώστε να βελτιώσετε την ποιότητά του και να αυξήσετε την πιθανότητα δημοσίευσής του. Ακολουθήστε πιστά τις οδηγίες συγγραφής του περιοδικού στο οποίο πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας αναφορικά με τις βιβλιογραφικές παραπομπές. Οι εκδότες των περιοδικών δέχονται μεγάλο αριθμό άρθρων για κρίση και δεν σπαταλούν πολύτιμο χρόνο για άρθρα που δεν τηρούν τις σαφείς και ξεκάθαρες οδηγίες συγγραφής. Για παράδειγμα, εάν σ' ένα περιοδικό, για τις βιβλιογραφικές παραπομπές εφαρμόζεται το σύστημα Vancouver και υποβληθεί ένα άρθρο στο οποίο έχει εφαρμοστεί το σύστημα Harvard, τότε είναι σαφές πως οι εκδότες του περιοδικού δεν πρόκειται καν να στείλουν το άρθρο για κρίση. Το λάθος αυτό, εξάλλου, στο βιβλιογραφικό σύστημα υποδηλώνει πως το άρθρο μάλλον είχε προηγουμένως υποβληθεί σ' ένα περιοδικό που εφαρμόζει το σύστημα Harvard αλλά, δεν έγινε δεκτό και στη συνέχεια οι συγγραφείς το υπέβαλλαν σ' ένα δεύτερο περιοδικό που εφαρμόζει το σύστημα Vancouver, χωρίς όμως να ελέγξουν και να εφαρμόσουν τις οδηγίες συγγραφής του δεύτερου περιοδικού. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η μη τήρηση των οδηγιών συγγραφής των περιοδικών συνοδεύεται και από άρθρα χαμηλής ποιότητας.

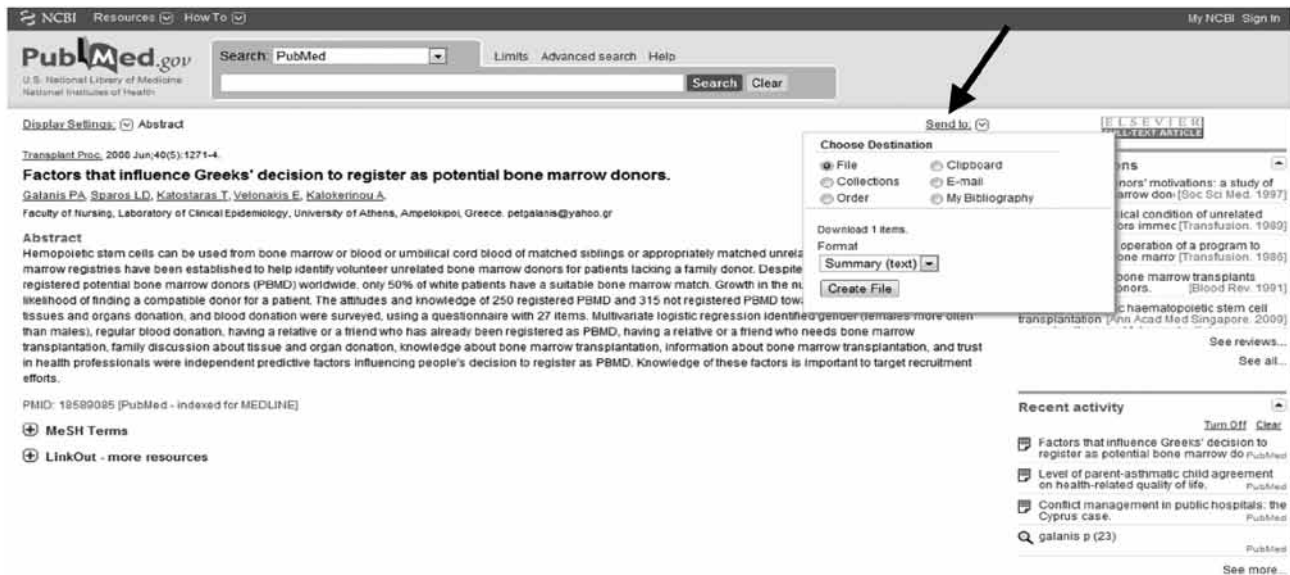
Βασικές αρχές

Αναφορικά με τις βιβλιογραφικές παραπομπές, ορισμένες βασικές αρχές είναι οι εξής:¹⁻⁵

- Όλες οι βιβλιογραφικές παραπομπές που υπάρχουν στο κείμενο του άρθρου σας πρέπει να υπάρχουν και στη λίστα της βιβλιογραφίας στο τέλος του άρθρου. Πρέπει να ισχύει βεβαίως και το αντίστροφο, δηλαδή όλες οι παραπομπές που υπάρχουν στη βιβλιογραφία σας πρέπει να υπάρχουν και στο κείμενο του άρθρου σας.
- Στα περισσότερα περιοδικά υπάρχει ανώτατο όριο στον αριθμό των βιβλιογραφικών παραπομπών ανάλογα με το είδος της δημοσίευσης. Μην ξεπερνάτε το όριο αυτό.
- Εάν υπάρχουν συγγραφείς με αρκετές δημοσιεύσεις σ' ένα συγκεκριμένο ερευνητικό ερώτημα, επιλέξτε να χρησιμοποιήσετε τις πιο σημαντικές και πρόσφατες δημοσιεύσεις τους.

- Προσπαθήστε να χρησιμοποιήσετε δημοσιεύσεις σε περιοδικά, στις οποίες υπάρχει πρόσβαση μέσω της μηχανής αναζήτησης βιβλιογραφικών δεδομένων PubMed. Εξαιρεση αποτελούν τα βιβλία, τα κεφάλαια σε βιβλία και οι περιλήψεις συνεδρίων.
- Μην αντιγράφετε βιβλιογραφικές παραπομπές που υπάρχουν σε άλλα άρθρα, καθώς μπορεί να έχουν λάθη. Το ιδανικό είναι να έχετε πρόσβαση σε ολόκληρα τα άρθρα των παραπομπών που χρησιμοποιείται. Στη χειρότερη περίπτωση ελέγξτε την ορθότητα των παραπομπών χρησιμοποιώντας το PubMed.
- Μειώστε την πιθανότητα λάθους, αντιγράφοντας από το PubMed τις βιβλιογραφικές παραπομπές του άρθρου σας (Γράφημα 1). Λάθη είναι δυνατόν να υπάρχουν στα ονόματα των συγγραφέων, στους τίτλους των παραπομπών, στα ονόματα των περιοδικών, στους τόμους των περιοδικών, στο έτος έκδοσης και στις σελίδες των παραπομπών.
- Αποφύγετε τη χρήση «προσωπικών επικοινωνιών» (personal communications). Στην περίπτωση που είναι απαραίτητες, παραθέστε το όνομα του ερευνητή, την ιδιότητά του και την ημερομηνία της επικοινωνίας σας εντός παρενθέσεων μέσα στο κείμενο του άρθρου σας. Επιπλέον, πρέπει να έχετε την έγγραφη συγκατάθεση του ερευνητή με τον οποίο πραγματοποιήθηκε η επικοινωνία. Μην συμπεριλαμβάνετε τις «προσωπικές επικοινωνίες» στη λίστα με τις βιβλιογραφικές παραπομπές. Μπορείτε απλώς να τις παραθέσετε μέσα στο κείμενο του άρθρου σας.
- Αποφύγετε τη χρήση περιλήψεων συνεδρίων. Στην περίπτωση που είναι απαραίτητες, τότε πρέπει να συμπεριληφθούν και στη λίστα με τις βιβλιογραφικές παραπομπές.
- Στην περίπτωση άρθρων που έχουν γίνει αποδεκτά για δημοσίευση, αλλά δεν έχουν δημοσιευτεί ακόμη, τότε στη λίστα με τις βιβλιογραφικές παραπομπές πρέπει να χρησιμοποιήσετε τον όρο «υπό δημοσίευση» (in press) αντί για τον τόμο και τις σελίδες του περιοδικού. Σημειώνεται πως πρέπει να έχετε έγγραφη άδεια για να χρησιμοποιήσετε ως παραπομπές άρθρα που έχουν γίνει αποδεκτά για δημοσίευση, αλλά δεν έχουν δημοσιευτεί ακόμη.
- Μπορείτε να παραθέσετε στο κείμενο άρθρα που έχουν υποβληθεί για δημοσίευση, αλλά δεν έχουν γίνει ακόμη αποδεκτά, έπειτα από έγγραφη άδεια. Στην περίπτωση αυτή πρόκειται για «μη δημοσιευμένες παρατηρήσεις» (unpublished observations), που δεν πρέπει να συμπεριληφθούν στη λίστα με τις βιβλιογραφικές παραπομπές.
- Συμβουλευτείτε τις οδηγίες του περιοδικού στο οποίο

Γράφημα 1. Αντιγραφή μιας βιβλιογραφικής παραπομπής από το PubMed. Αρχικά, επιλέξτε την εντολή "send to" (όπως δηλώνει το μαύρο βέλος). Στο "choose destination" επιλέξτε "file" και στο "format" επιλέξτε "summary (text)". Έπειτα, επιλέξτε "create file", οπότε δημιουργείται ένα αρχείο κειμένου με κατάληξη txt, στο οποίο περιλαμβάνεται η βιβλιογραφική παραπομπή που επιλέξατε. Στο συγκεκριμένο παράδειγμα, το αρχείο κειμένου που προέκυψε, περιλαμβάνει τα εξής: Galanis PA, Sparos LD, Katostaras T, Velonakis E, Kalokerinou A. Factors that influence Greeks' decision to register as potential bone marrow donors. *Transplant Proc.* 2008 Jun;40(5):1271-4.

πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας, αναφορικά με το αν οι παραπομπές που αφορούν ιστοσελίδες στο διαδίκτυο συμπεριλαμβάνονται στη λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών ή απλώς παρατίθενται στο άρθρο εντός παρενθέσεων. Σε κάθε περίπτωση πάντως πρέπει να αναφέρετε και την ημερομηνία της τελευταίας επίσκεψής σας στην ιστοσελίδα. Μην ξεχνάτε εξάλλου ότι το διαδίκτυο συνεχώς μεταβάλλεται και ότι καθημερινά αρκετές ιστοσελίδες παύουν να υπάρχουν. Για τον λόγο αυτόν, εκτυπώστε την ιστοσελίδα που χρησιμοποιήσατε στο άρθρο σας, έτσι ώστε εάν σας ζητηθεί να την έχετε διαθέσιμη.

- Εφαρμόστε πιστά το σύστημα Vancouver ή το σύστημα Harvard, ανάλογα με τις οδηγίες του περιοδικού στο οποίο πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας.
- Εάν έχετε τη δυνατότητα, χρησιμοποιήστε τα ειδικά προγράμματα που υπάρχουν αναφορικά με τις βιβλιογραφικές παραπομπές, όπως π.χ. το EndNote. Με τα ειδικά αυτά προγράμματα μπορείτε να μετατρέψετε σχετικά εύκολα και γρήγορα το άρθρο σας από το σύστημα Vancouver στο σύστημα Harvard και το αντίστροφο, βεβαίως. Και στην περίπτωση αυτή πάντως ελέγξτε την ακρίβεια των παραπομπών σας.
- Εάν πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας σε ξενόγλωσσο περιοδικό και στις βιβλιογραφικές σας παραπομπές υπάρχουν δημοσιεύσεις στα ελληνικά, τότε

μεταφράστε τις δημοσιεύσεις αυτές στη γλώσσα στην οποία εκδίδεται το περιοδικό υποβολής του άρθρου σας. Για παράδειγμα, εάν το περιοδικό στο οποίο πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας εκδίδεται στην αγγλική γλώσσα, τότε η βιβλιογραφική παραπομπή:⁶

Γαλάνης Π. Διαχείριση μεταβλητών και δεδομένων στις επιδημιολογικές μελέτες. Νοσηλευτική 2011, 50:132-146.

μεταφράζεται και γίνεται ως εξής:

Galanis P. The management of data and variates in epidemiological studies. Nosileftiki 2011, 50:132-146 (In Greek with English abstract).

Σύστημα Vancouver

Το σύστημα Vancouver είναι γνωστό και ως αριθμητικό σύστημα και εφαρμόζεται στα περισσότερα περιοδικά. Στην περίπτωση αυτή, οι βιβλιογραφικές παραπομπές αριθμούνται διαδοχικά σύμφωνα με τη σειρά με την οποία εμφανίζονται για πρώτη φορά στο κείμενο.^{1,2} Η διαδοχική αρίθμηση γίνεται με τη χρήση των αραβικών αριθμών σε παρένθεση, δηλαδή (1), (2), (3), (4) κ.ο.κ. Σε ορισμένα περιοδικά, οι παραπομπές δεν σημειώνονται με αραβικούς

αριθμούς εντός παρενθέσεων, αλλά με δείκτες, δηλαδή^{1,2,3,4} κ.ο.κ. Οι παραπομπές που αφορούν μόνο σε πίνακες ή σε γραφήματα πρέπει να αριθμούνται σύμφωνα με το σημείο του κειμένου στο οποίο γίνεται αναφορά για πρώτη φορά σ' έναν συγκεκριμένο πίνακα ή σ' ένα συγκεκριμένο γράφημα. Στο τέλος του άρθρου, παρατίθεται η λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών σύμφωνα με τη σειρά με την οποία οι παραπομπές εμφανίστηκαν στο άρθρο.

Ένα παράδειγμα στο οποίο χρησιμοποιείται το σύστημα Vancouver είναι το εξής (οι αριθμοί στις παρενθέσεις δεν αντιστοιχούν στη λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών του άρθρου, αλλά χρησιμοποιούνται αποκλειστικά για λόγους παρουσίασης):

Η νεκρωτική εντεροκολίτιδα αποτελεί την πιο συχνή νόσο του γαστρεντερικού συστήματος στα πρόωρα νεογνά (1). Πρόκειται για μια φλεγμονώδη νόσο του εντέρου που επιφέρει σημαντική νοσηρότητα και θνησιμότητα στα πρόωρα νεογνά. Η επίπτωση της νόσου είναι 1-6%, ενώ η θνησιμότητά της είναι 19-50% (1,2). Αποτελεί την πιο επείγουσα περίπτωση χειρουργικής επέμβασης στις μονάδες εντατικής νοσηλείας νεογνών, με την μετεγχειρητική θνητότητα να είναι 52% (3,4). Η παθογένεση της νόσου είναι άγνωστη. Οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν ότι πρόκειται για πολυπαραγοντική νόσο που σχετίζεται με την εντερική διατροφή, την ισχαιμία και τις λοιμώξεις (2,3). Η προωρότητα και το χαμηλό βάρος γέννησης είναι οι μόνοι επιβεβαιωμένοι παράγοντες που σχετίζονται με αυξημένη συχνότητα εμφάνισης της νεκρωτικής εντεροκολίτιδας στα πρόωρα νεογνά (5,6). Πρόσφατες μελέτες με πειραματόζωα (7,8) και πρόωρα νεογνά (9) βρήκαν ότι η χορήγηση ανταγωνιστών H2 σχετίζεται με αυξημένη συχνότητα εμφάνισης της νεκρωτικής εντεροκολίτιδας. Η διατήρηση του γαστρικού οξέος σε φυσιολογικές τιμές στα πρόωρα νεογνά δρα προστατευτικά, μειώνοντας τον αποικισμό με βακτήρια και κατ' επέκταση την πιθανότητα λοιμώξεων (10). Η χορήγηση ανταγωνιστών H2 στα πρόωρα νεογνά αναστέλλει την έκκριση γαστρικού οξέος, με αποτέλεσμα να δημιουργείται λιγότερο όξινο περιβάλλον στο πεπτικό τους σύστημα και παράλληλα να αυξάνεται το pH. Έτσι, η χορήγηση ανταγωνιστών H2 αυξάνει την πιθανότητα αποικισμού του εντέρου των πρόωρων νεογνών με παθογόνα βακτήρια και κατ' επέκταση αυξάνει και την πιθανότητα εμφάνισης νεκρωτικής εντεροκολίτιδας, καθώς είναι γνωστή η σχέση μεταξύ παθογόνων βακτηρίων και νεκρωτικής εντεροκολίτιδας (11,12).

Στο σύστημα Vancouver, οι παραπομπές που αφορούν άρθρα σε περιοδικά γράφονται με την εξής σειρά:^{1,2}

1. Το επώνυμο των συγγραφέων και το πρώτο γράμμα του ονόματός τους. Εφόσον υπάρχει διαθέσιμο παρατίθεται και το πρώτο γράμμα του ονόματος του πα-

τρός του συγγραφέα. Για παράδειγμα, Miettinen OS, Rothman KJ, Greenland S κ.ά.

2. Ο τίτλος του άρθρου.
3. Το όνομα του περιοδικού. Σε αρκετά περιοδικά απαιτείται η συντομογραφία του ονόματος του περιοδικού στο οποίο δημοσιεύτηκε το άρθρο. Για παράδειγμα, J Pediatr Gastroenterol Nutr, J Pediatr Surg, Pediatrics κ.ά.
4. Το έτος έκδοσης του περιοδικού.
5. Ο τόμος του περιοδικού στον οποίο συμπεριλαμβάνεται το άρθρο.
6. Οι σελίδες του άρθρου στο περιοδικό.

Παράδειγματα βιβλιογραφικών παραπομπών που αφορούν άρθρα σε περιοδικά είναι τα εξής:⁷⁻¹⁰

Galanis P, Sparos L, Katostaras T, Velonakis E, Kalokerinou A. Factors that influence Greeks' decision to register as potential bone marrow donors. Transpl Proceed 2008, 40:1271-1274.

Bilali A, Galanis P, Velonakis E, Katostaras T. Factors associated with abnormal eating attitudes among Greek adolescents. J Nutr Educ Behav 2010, 42:292-298.

Γαλάνης Π, Σπάρος Λ. Διαστρωμάτωση επιδημιολογικών δεδομένων. Αρχ Ελλ Ιατρ 2006, 23:626-637.

Γαλάνης Π. Αποχαιρετώντας τις τιμές p και καλωσορίζοντας τα διαστήματα εμπιστοσύνης στην ανάλυση δεδομένων. Νοσηλευτική 2010, 49:11-25.

Σημειώνεται ότι μεταξύ των διαφόρων περιοδικών υπάρχουν ορισμένες μικρές διαφορές αναφορικά με τον τρόπο συγγραφής της λίστας των βιβλιογραφικών παραπομπών. Για παράδειγμα, σε ορισμένα περιοδικά απαιτούνται οι πρώτοι τρεις συγγραφείς ενός άρθρου, ενώ σε ορισμένα άλλα απαιτούνται οι πρώτοι έξι συγγραφείς, εφόσον βεβαιώς υπάρχουν. Στην περίπτωση αυτή, δεν γράφονται τα ονόματα των υπολοίπων συγγραφέων, αλλά μετά τον τρίτο (ή τον έκτο) συγγραφέα γράφεται η συντομογραφία «και συν.» (και συνεργάτες). Στην αγγλική γλώσσα, η αντίστοιχη συντομογραφία είναι "et al." και προέρχεται από το λατινικό "et alia" που σημαίνει "and others" (και άλλοι). Για παράδειγμα:⁸

Bilali A, Galanis P, Velonakis E, et al. Factors associated with abnormal eating attitudes among Greek adolescents. J Nutr Educ Behav 2010, 42:292-298.

Στο σύστημα Vancouver, οι παραπομπές που αφορούν βιβλία γράφονται με την εξής σειρά:^{1,2}

1. Το επώνυμο των συγγραφέων και το πρώτο γράμμα του ονόματός τους. Εφόσον υπάρχει διαθέσιμο παρατίθεται και το πρώτο γράμμα του ονόματος του πατρός του συγγραφέα.
2. Ο τίτλος του βιβλίου.
3. Ο αριθμός έκδοσης. Στην περίπτωση που είναι η πρώτη έκδοση ενός βιβλίου δεν αναφέρεται ο αριθμός έκδοσης.
4. Ο εκδοτικός οίκος.
5. Η πόλη στην οποία εδρεύει ο εκδοτικός οίκος.
6. Το έτος έκδοσης.
7. Οι σελίδες του βιβλίου στις οποίες γίνεται η παραπομπή. Εάν πρόκειται για ολόκληρο το βιβλίο, τότε δεν αναφέρονται σελίδες.

Παραδείγματα βιβλιογραφικών παραπομπών που αφορούν βιβλία είναι τα εξής:¹¹⁻¹⁴

Rothman KJ, Greenland S, Lash TL. *Modern epidemiology*. 3rd ed. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2008:259-262.

Hosmer D, Lemeshow S. *Applied logistic regression*. 2nd ed. John Wiley & Sons, New Jersey, 2000.

Rothman KJ. *Epidemiology. An introduction*. Oxford University Press, New York, 2002:144-147, 181-185.

Γαλάνης ΠΑ, Σπάρος ΛΔ. *Εγχειρίδιο επιδημιολογίας. Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ, Αθήνα, 2010.*

Στο σύστημα Vancouver, οι παραπομπές που αφορούν κεφάλαια σε βιβλία γράφονται με την εξής σειρά:^{1,2}

1. Το επώνυμο των συγγραφέων του κεφαλαίου στο οποίο γίνεται η παραπομπή, καθώς επίσης και το πρώτο γράμμα του ονόματός τους. Εφόσον υπάρχει διαθέσιμο παρατίθεται και το πρώτο γράμμα του ονόματος του πατρός του συγγραφέα.
2. Ο τίτλος του κεφαλαίου.
3. Τα επώνυμα των εκδοτών του βιβλίου και το πρώτο γράμμα του ονόματός τους. Εφόσον υπάρχει διαθέσιμο παρατίθεται και το πρώτο γράμμα του ονόματος του πατρός του εκδότη.
4. Ο τίτλος του βιβλίου.
5. Ο αριθμός έκδοσης. Στην περίπτωση που είναι η πρώτη έκδοση ενός βιβλίου δεν αναφέρεται ο αριθμός έκδοσης.
6. Ο εκδοτικός οίκος.
7. Η πόλη στην οποία εδρεύει ο εκδοτικός οίκος.
8. Το έτος έκδοσης.
9. Οι σελίδες του κεφαλαίου στο βιβλίο.

Παραδείγματα βιβλιογραφικών παραπομπών που

αφορούν κεφάλαια σε βιβλία είναι τα εξής:^{15,16}

Molenberghs G, Beunckens C, Jansen I, Thijs H, Verbeke G, Kenward M. *Missing data*. In: Ahrens W, Pigeot I (eds) *Handbook of epidemiology*. Springer Science & Business Media, Berlin, 2006:767-828.

Weiss NS. *Clinical Epidemiology*. In: Rothman KJ, Greenland S, Lash TL (eds) *Modern epidemiology*. 3rd ed. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2008:642-652.

Σύστημα Harvard

Στο σύστημα Harvard δεν υπάρχει διαδοχική αρίθμηση των βιβλιογραφικών παραπομπών σύμφωνα με τη σειρά με την οποία εμφανίζονται για πρώτη φορά στο κείμενο.^{1,2} Στο σύστημα Harvard, για κάθε παραπομπή, παρατίθενται στο κείμενο του άρθρου τα ονόματα των συγγραφέων της παραπομπής και το έτος δημοσίευσής της. Εάν οι συγγραφείς είναι δύο, τότε χρησιμοποιείται το σύμβολο «&» (για παράδειγμα, Rothman & Greenland 2003), ενώ εάν είναι περισσότεροι από δύο, τότε χρησιμοποιείται το όνομα του πρώτου και ακολουθεί η συντομογραφία «και συν.» (για παράδειγμα, Rothman και συν. 2007) ή “et al.” στην αγγλική γλώσσα (για παράδειγμα, Rothman et al. 2007). Εάν υπάρχουν περισσότερες από δύο παραπομπές σ’ ένα σημείο του άρθρου, τότε παρατίθενται με χρονολογική σειρά, ξεκινώντας με την παλαιότερη. Στο τέλος του άρθρου, παρατίθεται η λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά των συγγραφέων.

Το παραπάνω παράδειγμα στο οποίο χρησιμοποιήθηκε το σύστημα Vancouver παρατίθεται στη συνέχεια με τη χρήση του συστήματος Harvard:

Η νεκρωτική εντεροκολίτιδα αποτελεί την πιο συχνή νόσο του γαστρεντερικού συστήματος στα πρόωρα νεογνά (Lin & Stoll 2006). Πρόκειται για μία φλεγμονώδη νόσο του εντέρου που επιφέρει σημαντική νοσηρότητα και θνησιμότητα στα πρόωρα νεογνά. Η επίπτωση της νόσου είναι 1-6%, ενώ η θνησιμότητά της είναι 19-50% (Lin & Stoll 2006, Schnabl et al. 2008). Αποτελεί την πιο επείγουσα περίπτωση χειρουργικής επέμβασης στις μονάδες εντατικής νοσηλείας νεογνών, με την μετεχειρητική θνητότητα να είναι 52% (Horwitz et al. 1995, Srinivasan et al. 2008). Η παθογένεση της νόσου είναι άγνωστη. Οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν ότι πρόκειται για πολυπαραγοντική νόσο που σχετίζεται με την εντερική διατροφή, την ισχαιμία και τις λοιμώξεις (Horwitz et al. 1995, Schnabl et al. 2008). Η προωρότητα και το χαμηλό βάρος γέννησης είναι οι μόνοι επιβεβαιωμένοι παράγοντες που σχετίζονται με αυξημένη συχνότητα εμφάνισης της νεκρωτικής εντεροκολίτιδας στα πρόωρα νεογνά (Llanos et

al. 2002, Hsueh et al. 2003). Πρόσφατες μελέτες με πειραματόζωα (Carrion & Egan 1990, Mehall et al. 2000) και πρόωρα νεογνά (Guillet et al. 2006) βρήκαν ότι η χορήγηση ανταγωνιστών H2 σχετίζεται με αυξημένη συχνότητα εμφάνισης της νεκρωτικής εντεροκολίτιδας. Η διατήρηση του γαστρικού οξέος σε φυσιολογικές τιμές στα πρόωρα νεογνά δρα προστατευτικά, μειώνοντας τον αποικισμό με βακτήρια και κατ' επέκταση την πιθανότητα λοιμώξεων (Dinsmore et al. 1997). Η χορήγηση ανταγωνιστών H2 στα πρόωρα νεογνά αναστέλλει την έκκριση γαστρικού οξέος, με αποτέλεσμα να δημιουργείται λιγότερο όξινο περιβάλλον στο πεπτικό τους σύστημα και παράλληλα να αυξάνεται το pH. Έτσι, η χορήγηση ανταγωνιστών H2 αυξάνει την πιθανότητα αποικισμού του εντέρου των πρόωρων νεογνών με παθογόνα βακτήρια και κατ' επέκταση αυξάνει και την πιθανότητα εμφάνισης νεκρωτικής εντεροκολίτιδας, καθώς είναι γνωστή η σχέση μεταξύ παθογόνων βακτηρίων και νεκρωτικής εντεροκολίτιδας (Krediet et al. 2003, Smith et al. 2010).

Οι διαφορές μεταξύ του συστήματος Vancouver και του συστήματος Harvard γίνονται εύκολα αντιληπτές με βάση το παραπάνω παράδειγμα. Πιο συγκεκριμένα, με το σύστημα Vancouver μειώνεται σημαντικά η έκταση του κειμένου. Στο παραπάνω παράδειγμα χρησιμοποιήθηκαν μόλις 12 φορές οι βιβλιογραφικές παραπομπές και με το σύστημα Vancouver η έκταση του κειμένου ήταν κατά τρεις γραμμές μικρότερη (26 έναντι 23 γραμμών) και κατά 51 λέξεις μικρότερη (283 έναντι 232 λέξεων). Επιπλέον, με το σύστημα Harvard διακόπτεται η ροή του κειμένου με την παράθεση των συγγραφέων και των χρονολογιών, με αποτέλεσμα το άρθρο να είναι δυσανάγνωστο και κουραστικό για τους αναγνώστες. Τέλος, με το σύστημα Harvard είναι δύσκολο να βρεθεί μια συγκεκριμένη βιβλιογραφική παραπομπή μέσα στο άρθρο. Για παράδειγμα, εάν αναζητείται μια παραπομπή με όνομα συγγραφέα και έτος δημοσίευσης "Rothman et al. 2005", τότε θα πρέπει να αναγνωστεί το άρθρο για να βρεθεί η συγκεκριμένη παραπομπή. Με το σύστημα Vancouver, όμως, το συγκεκριμένο άρθρο θα αντιστοιχούσε σ' έναν συγκεκριμένο αριθμό και θα ήταν πιο εύκολο να αναζητηθεί. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε πως τα περισσότερα περιοδικά εφαρμόζουν το σύστημα Vancouver.

Όπως προαναφέρθηκε, στο σύστημα Harvard, στο τέλος του άρθρου, παρατίθεται η λίστα των βιβλιογραφικών παραπομπών σύμφωνα με την αλφαβητική σειρά των συγγραφέων. Η μόνη διαφορά στη λίστα αυτή σε σχέση με το σύστημα Vancouver είναι το σημείο στην παραπομπή στο οποίο τοποθετείται το έτος έκδοσης του περιοδικού ή του βιβλίου. Πιο συγκεκριμένα, στο σύστημα Vancouver το έτος έκδοσης του περιοδικού τοποθετείται μετά το όνομα του περιοδικού και πριν τον τόμο του περιοδικού, ενώ στο σύστημα Harvard το έτος έκδοσης του περιοδικού τοποθετεί-

ται μετά τα ονόματα των συγγραφέων και πριν από τον τίτλο του άρθρου.

Στο σύστημα Harvard, παραδείγματα βιβλιογραφικών παραπομπών που αφορούν άρθρα σε περιοδικά είναι τα εξής:⁷⁻¹⁰

Galanis P, Sparos L, Katostaras T, Velonakis E, Kalokerinou A (2008). Factors that influence Greeks' decision to register as potential bone marrow donors. *Transpl Proceed*, 40:1271-1274.

Bilali A, Galanis P, Velonakis E, Katostaras T (2010). Factors associated with abnormal eating attitudes among Greek adolescents. *J Nutr Educ Behav*, 42:292-298.

Γαλάνης Π, Σπάρος Λ (2006). Διαστρωμάτωση επιδημιολογικών δεδομένων. *Αρχ Ελλ Ιατρ*, 23:626-637.

Γαλάνης Π (2010). Αποχαιρετώντας τις τιμές p και καλωσορίζοντας τα διαστήματα εμπιστοσύνης στην ανάλυση δεδομένων. *Νοσηλευτική*, 49:11-25.

Αναφορικά με τα βιβλία, στο σύστημα Vancouver το έτος έκδοσης του βιβλίου τοποθετείται μετά το όνομα της πόλης στην οποία εδρεύει ο εκδοτικός οίκος, ενώ στο σύστημα Harvard το έτος έκδοσης του βιβλίου τοποθετείται μετά τα ονόματα των συγγραφέων και πριν από τον τίτλο του βιβλίου.^{1,2}

Στο σύστημα Harvard, παραδείγματα βιβλιογραφικών παραπομπών που αφορούν βιβλία είναι τα εξής:¹¹⁻¹⁴

Rothman KJ, Greenland S, Lash TL (2008). *Modern epidemiology*. 3rd ed. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 259-262.

Hosmer D, Lemeshow S (2000). *Applied logistic regression*. 2nd ed. John Wiley & Sons, New Jersey.

Rothman KJ (2002). *Epidemiology. An introduction*. Oxford University Press, New York, 144-147, 181-185.

Γαλάνης ΠΑ, Σπάρος ΛΔ (2010). *Εγχειρίδιο επιδημιολογίας. Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ, Αθήνα*.

Αναφορικά με τα κεφάλαια σε βιβλία, στο σύστημα Vancouver το έτος έκδοσης του βιβλίου τοποθετείται μετά το όνομα της πόλης στην οποία εδρεύει ο εκδοτικός οίκος και πριν από τις σελίδες του κεφαλαίου, ενώ στο σύστημα Harvard το έτος έκδοσης του βιβλίου τοποθετείται μετά τα ονόματα των συγγραφέων και πριν από τον τίτλο του κεφαλαίου.^{1,2}

Στο σύστημα Harvard, παραδείγματα βιβλιογραφικών παραπομπών που αφορούν κεφάλαια σε βιβλία είναι τα εξής:^{15,16}

Molenberghs G, Beunckens C, Jansen I, Thijs H, Verbeke G, Kenward M (2006). Missing data. In: Ahrens W, Pigeot I (eds) Handbook of epidemiology. Springer Science & Business Media, Berlin, 767-828.

Weiss NS (2008). Clinical Epidemiology. In: Rothman KJ, Greenland S, Lash TL (eds) Modern epidemiology. 3rd ed. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 642-652.

Λάθη

Δυστυχώς, λάθη στις βιβλιογραφικές παραπομπές συμβαίνουν αρκετά συχνά και περιλαμβάνουν τα εξής:

- Βιβλιογραφικές παραπομπές στο κείμενο που δεν συμπεριλαμβάνονται στη λίστα των παραπομπών και το αντίστροφο.
- Βιβλιογραφικές παραπομπές με λανθασμένους συγγραφείς.
- Λάθη στα ονόματα των συγγραφέων, στους τίτλους και στις σελίδες των παραπομπών, στα ονόματα, στους τόμους και στα έτη έκδοσης των περιοδικών.

Δώστε ιδιαίτερη προσοχή στη σωστή συγγραφή των βιβλιογραφικών παραπομπών, έτσι ώστε να είναι δυνατή η αναζήτησή τους από τους αναγνώστες του άρθρου σας. Επιπλέον, είναι ζήτημα ηθικής η σωστή παράθεση των ονομάτων των συγγραφέων, έτσι ώστε να είναι δυνατό οι μηχανές αναζήτησης βιβλιογραφικών δεδομένων να αποδίδουν τις βιβλιογραφικές αναφορές (citations) στους σωστούς συγγραφείς.¹⁷

Ιδιαίτερη προσοχή χρειάζεται αναφορικά με την τυποκλοπία (plagiarism), η οποία ορίζεται ως η κλοπή του

συγγραφικού έργου ή των ιδεών ενός συγγραφέα και η παρουσίασή τους ως δικού σας έργου.^{18,19} Η παράφραση μερικώς μιας ολόκληρης πρότασης ή ακόμη και μιας ολόκληρης παραγράφου ενός συγγραφέα χωρίς την παράθεση της αντίστοιχης βιβλιογραφικής παραπομπής θεωρείται τυποκλοπία. Ανάλογη περίπτωση αποτελεί και η παράθεση μιας ιδέας ενός συγγραφέα ως δικής σας ιδέας χωρίς αναφορά βεβαίως στον συγγραφέα της ιδέας.

Τυποκλοπία εξάλλου αποτελεί και η περίπτωση στην οποία χρησιμοποιείτε υλικό από προηγούμενη δημοσίευσή σας, χωρίς όμως, να αναφέρετε την αντίστοιχη βιβλιογραφική παραπομπή. Το πρόβλημα στην περίπτωση αυτή έγκειται στο γεγονός ότι το περιοδικό στο οποίο λαμβάνει χώρα μια δημοσίευσή σας διατηρεί τα πνευματικά δικαιώματα της δημοσίευσής αυτής, οπότε είναι απαραίτητο στη νέα σας δημοσίευση να χρησιμοποιήσετε την κατάλληλη βιβλιογραφική παραπομπή, έτσι ώστε να μην παραβιάσετε το νόμο περί πνευματικών δικαιωμάτων.

Συμπεράσματα

Συνήθως, η σωστή συγγραφή των βιβλιογραφικών παραπομπών χαρακτηρίζει άρθρα υψηλής ποιότητας, ενώ ισχύει βεβαίως και το αντίθετο, άρθρα δηλαδή με λάθη και παραλείψεις στις βιβλιογραφικές παραπομπές που χαρακτηρίζονται από χαμηλή ποιότητα. Σε γενικές γραμμές, η συγγραφή των βιβλιογραφικών παραπομπών με σωστό τρόπο είναι σχετικά απλή διαδικασία. Για τον λόγο αυτόν, είναι κρίμα να υπάρχουν λάθη και παραλείψεις στο άρθρο σας αναφορικά με τις βιβλιογραφικές παραπομπές. Ακολουθήστε τις βασικές αρχές που αναλύθηκαν στο άρθρο αυτό, καθώς επίσης και τις σχετικές οδηγίες συγγραφής του περιοδικού στο οποίο πρόκειται να υποβάλλετε το άρθρο σας, έτσι ώστε να βελτιώσετε την ποιότητά του και να αυξήσετε την πιθανότητα δημοσίευσής του.

ABSTRACT

References

Petros Galanis

RN, MSc, PhD

Center for Health Services Management and Evaluation, Department of Nursing, University of Athens, Athens

References are the simplest and most direct indication about the quality of papers that are submitted to journals. For that reason, pay particular attention in the correct writing of references of your article, in order to improve its quality and increase its publication chances. Moreover, apply faithfully the writing guidelines about references of the journal in which you are going to submit your article. Usually, failure to apply the writing guidelines of the journals is

also accompanied by articles of low quality. The Vancouver system, also known as Arithmetic system is applied in most journals. In this case, references are numbered consecutively according to the order that they first appear in the text. Successive count is achieved with arabic numbers. At the end of the article, a list of references is cited according to the order that references appeared in text. In Harvard system, for each reference, author's names and publication's year are cited in article's text. At the end of the article, a list of references is cited according to the alphabetic order of authors. Particular attention needs for plagiarism, which is defined as stealing an author's work or ideas and using them as your own. Copying partially an entire sentence or paragraph of an author without the corresponding reference is considered to be plagiarism.

Keywords: Harvard system, plagiarism, reference, Vancouver system

Corresponding Author: Petros Galanis, 14 Dikis st., P.C. 15773, Athens, Tel. +30 (210) 7781044, 6944387354, e-mail: pegalan@nurs.uoa.gr

Βιβλιογραφία

- Gustavii B. How to write and illustrate scientific papers. 2nd ed. Cambridge University Press, Cambridge, 2008:81-90.
- Day R, Gastel B. How to write and publish a scientific paper. 6th ed. Greenwood Press, Connecticut, 2006:51-60.
- International Committee of Medical Journal Editors. Uniform requirements for manuscripts submitted to biomedical journals. *Ann Intern Med* 1997, 126:36-47.
- Katz M. From research to manuscript: a guide to scientific writing. Springer, Dordrecht, 2006:121-122.
- Malmfors B, Garnsworthy P, Grossman M. Writing and presenting scientific papers. 2nd ed. Nottingham University Press, Nottingham, 2004:79-88.
- Γαλάνης Π. Διαχείριση μεταβλητών και δεδομένων στις επιδημιολογικές μελέτες. *Νοσηλευτική* 2011, 50:132-146.
- Galanis P, Sparos L, Katostaras T, Velonakis E, Kalokerinou A. Factors that influence Greeks' decision to register as potential bone marrow donors. *Transpl Proceed* 2008, 40:1271-1274.
- Bilali A, Galanis P, Velonakis E, Katostaras T. Factors associated with abnormal eating attitudes among Greek adolescents. *J Nutr Educ Behav* 2010, 42:292-298.
- Γαλάνης Π, Σπάρος Λ. Διαστρωμάτωση επιδημιολογικών δεδομένων. *Αρχ Ελλ Ιατρ* 2006, 23:626-637.
- Γαλάνης Π. Αποχαιρετώντας τις τιμές ρ και καλωσορίζοντας τα διαστήματα εμπιστοσύνης στην ανάλυση δεδομένων. *Νοσηλευτική* 2010, 49:11-25.
- Rothman KJ, Greenland S, Lash TL. *Modern epidemiology*. 3rd ed. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2008.
- Hosmer D, Lemeshow S. *Applied logistic regression*. 2nd ed. John Wiley & Sons, New Jersey, 2000.
- Rothman KJ. *Epidemiology. An introduction*. Oxford University Press, New York, 2002.
- Γαλάνης ΠΑ, Σπάρος ΛΔ. *Εγχειρίδιο επιδημιολογίας. Ιατρικές Εκδόσεις ΒΗΤΑ, Αθήνα, 2010.*
- Molenberghs G, Beunckens C, Jansen I, Thijs H, Verbeke G, Kenward M. Missing data. In: Ahrens W, Pigeot I (eds) *Handbook of epidemiology*. Springer Science & Business Media, Berlin, 2006:767-828.
- Weiss NS. *Clinical Epidemiology*. In: Rothman KJ, Greenland S, Lash TL (eds) *Modern epidemiology*. 3rd ed. Lippincott Williams & Wilkins, Philadelphia, 2008:642-652.
- Amen K, King CR, Rieger PT. The bane of accurate referencing: how to achieve "perfection". *Oncol Nurs Forum* 2005, 32:734-736.
- Anderson MP. Plagiarism, copyright violation, and dual publication: are you guilty? *Ground Water* 2006, 44:623.
- Dellavalle RP, Banks MA, Ellis JI. Frequently asked questions regarding self-plagiarism: how to avoid recycling fraud. *J Am Acad Dermatol* 2007, 57:527.